

The Smile off your Face

Jeroen Versteete

Intiem theater?

THE SMILE OFF YOUR FACE
VAN ONTROEREND GOED

intimiteit, intimidatie
intimi toeti foeli koeti moeti,
'k weet niet wat het is
(Raymond van het Groenewoud)

'Toeschouwers komen ons vertellen hoe opgelucht ze zich voelen na onze voorstelling. Ze hebben de kans gekregen hun verhaal te doen. Sommigen zijn zo blij dat ze eindelijk nog eens aangeraakt werden!' Ja, knik ik. Ik ben ook blij dat ik aangeraakt werd door een actrice, ze had een mooie stem. Ik voel haar hand nog op mijn borst, ze duwde me achteruit tot ik languit naast haar op het bed lag. Ik kon haar niet zien omdat ik een blinddoek op had, maar luisterde naar het verhaaltje dat ze vertelde uit haar jeugd. Het ging over astma en hoe ze zich veilig voelde bij haar moeder, want die had haar medicijn. Ik wilde dat ze zweeg en verder ging met me te strelen, maar durfde dat niet zeggen. Na haar verhaaltje vroeg ze me of ik ooit iets dergelijks had meegemaakt. Ik herinnerde me helemaal niets maar vertelde over een hooikoortsaanval. Voor ik een einde kon verzinnen, werd ik opnieuw in de rolstoel getrokken en naar de volgende scène geleid.

Ik zit in de lounge: een kale ruimte met zitzakken en een geïmproviseerde bar waar een meisje wijn serveert in plastic bekertjes. Ofwel zijn vorige toeschouwers snel opgestapt, ofwel ben ik als eerste uit het parcours gekomen, want buiten mezelf en het barmeisje zit hier niemand. 'Hoe vond je het?' vroeg ze me meteen toen ik hier binnenkwam, nog maar net uit mijn rolstoel gelicht. 'Goed,' zei ik, 'maar ik wil er nu liever niet over praten.' Dat klonk vreemd, alsof we een koppel waren dat al

een tijdje geen seks meer had gehad. Maar ik wilde er écht even niet over praten, over dit stuk 'ervaringstheater' van Ontroerend Goed. Zo noemen ze dat. Je koopt een kaartje en je krijgt een ervaring. Gekneveld en geblinddoekt in een rolstoel. Theater was het volgens mij dan weer niet echt. Het had wel iets van een attractie, zoals in een pretpark. Een spookhuis met gilletjes, een flitslicht en vreemde geuren, maar dan met acteurs van vlees en bloed, met echte adem in je gezicht, echte vingers die je betasten in plaats van spinnen van rubber.

In praten heb ik geen zin, maar ik wil wel naar foto's kijken van het theaterfestival in Marokko. Het meisje kijkt opgelucht en haalt een pakje vakantiefoto's te voorschijn. 'Dit zijn eigenlijk de verkeerde foto's, die over de voorstelling zelf liggen nog in de auto. Deze foto's namen we in onze vrije tijd,' vertelt ze. Ik kijk naar de acteurs van Ontroerend Goed die aan de rand van een zwembad liggen of door straatjes in Chefchaouen wandelen. 'Jullie hebben deze voorstelling ook in Marokko gespeeld?' vraag ik. Eigenlijk weet ik dat al, ik heb het vooraf ergens gelezen. Maar stiekem beeld ik me in dat de voorstelling nog niet afgelopen is, dat dit gewoon een volgende scène is waarin ik als toeschouwer mag meespelen. Toch theater dus, want van een spookhuis heeft de lounge bar nog maar weinig weg.

Het meisje vertelt honderduit over Marokko.

'O ja?' vraag ik als ze me zegt dat Arabische toeschouwers helemaal anders reageren dan Belgische.

En het meisje legt uit hoe lichaamstaal in Marokko veel meer betekenisconnotaties heeft dan hier, en dat de acteurs er moesten opletten welke lichaamsdelen ze aanraakten, en op welke manier.

Wat zou ze in Marokko over het Belgische publiek vertellen, vraag ik me af, en ik kijk geïnteresseerd terwijl ze verder praat.

Enkele dagen later houdt de academische onderzoeksgroep Aisthesis samen met Het Theaterfestival in de Vooruit een debat over zintuiglijk theater, en over voorstellingen waarin je als toeschouwer niet tussen andere mensen zit, maar rechtstreeks de artiesten tegenover je krijgt. Er zijn gasten aanwezig die zo'n producties hebben gemaakt, zoals Hanneke Paauwe (*Het Geheimenarchief*) en Titus Muizelaar (*Licht Ongemakkelijk*). Ook zijn enkele makers van *The Smile off your Face* te gast. Er wordt gepraat over de intieme relatie tussen acteurs en deelnemers in de voorstelling.

‘Ik vind niets zo onintiem als een actrice die me streeft,’ zeg ik.

Een meisje van Ontroerend Goed kijkt verbaasd en zegt: ‘Maar in onze voorstelling gaat het er echt héél close aan toe. Heb je ze gezien? Of ik bedoel meegemaakt. Want je wordt geblinddoekt.’

‘Ja,’ zeg ik, ‘ik heb ze meegemaakt.’

Ik begrijp haar verwondering niet. Ik begrijp ook niet waarom het woord intimiteit met theater wordt verbonden, of het nu om een zaalproductie gaat of om ‘ervaringstheater’ waarin je de acteurs even voor jou alleen hebt. Of een speler nu op een scherm wordt geprojecteerd, vijftien meter verder op een podium staat, of in je gezicht staat te hingen. Intimiteit is toch iets voor ’s morgens in bed of ’s avonds op café, iets dat er plots is tussen jou en iemand die je heel goed kent? Wanneer je niet gekneveld en geblinddoekt bent?

Ik moet denken aan de scène waarin mijn blinddoek even af ging. Voor me stond een tapdancersje voor een pietepeuterig podium te mokken. Het was een grappig gezicht. Ze had geen zin om te dansen, zei ze, want haar vriend had haar de avond tevoren verteld dat hij een ander had. Bovendien danste ze niet graag op zo’n podiumpje van niks. Zogezegd, want ze acteerde natuurlijk. Niet zo goed eigenlijk. Ze kreeg de slappe lach toen ze een liedje wilde zingen als compensatie voor het afgelaste dansje. Ik wilde niet afgaan en speelde dus maar mee, vroeg haar meer te vertellen over haar vriend, zei dat ik haar toch ook even wilde zien dansen want daar had ik ten slotte voor betaald. Ik keek heel ernstig en toen kreeg ze opnieuw de slappe lach.

Luk Van den Dries, professor aan de UA en moderator van het debat, vat enkele voorafgaande opmerkingen van toehoorders samen: ‘In theater is echte gelijkwaardigheid tussen acteur en toeschouwer onmogelijk.’ Titus Muizelaar, die weigerde op het podium bij de rest van de spreekgasten te zitten en de hele tijd vlak voor de eerste rij luisteraars heeft staan orenen, kijkt beteuterd. Iemand in het publiek doet er een schepje bovenop door op te merken dat steeds als Muizelaar het woord neemt, hij niet zozeer tot bij de toehoorders maar eerder zoveel mogelijk in de lichtstraal van de spot wandelt.

Volgens mij heeft Luk Van den Dries niet helemaal gelijk. Gelijkwaardigheid tussen acteur en toeschouwer is soms wel mogelijk. Niet dat een ac-

teur zich op gelijke voet zou kunnen stellen met een toeschouwer, want hij is voorbereid en kan het inzicht dat hij heeft in zijn project niet wegcijferen tot hij de onbevangenheid van zijn publiek ervaart. Maar wel omgekeerd: als een toeschouwer inzicht heeft in de thema’s van een voorstelling, en hij komt terecht in een stuk ‘ervaringstheater’, kan hij ervoor kiezen om mee te spelen en even acteur te worden als de rest van de acteurs.

Van intimiteit daarentegen is geen sprake. Zelfs niet als acteurs, lekker onder elkaar. In fictie kan je intimiteit herkennen, maar niet beleven. Speel intimiteit, en je liegt. Denk intiem contact te hebben met iemand waarvan je weet dat hij toneel speelt, en je houdt jezelf voor de gek. Binnen of buiten het theater.

Ik vind het vreemd dat sommige toeschouwers zich blijkbaar intiem geraakt voelen tijdens een voorstelling als *The Smile off your Face*. Het is niet zozeer vreemd dat ze misschien lang hebben moeten wachten tot iemand eindelijk eens naar hen luisterde, of hen streefde over het bovenbeen, maar vooral dat ze niet veranderen in personages. Dat ze denken te betalen voor een ‘totaalervaring van zintuiglijke indrukken’, zoals het programmaboekje aangeeft, en niet voor een fictieve belevenis. Dat het discours rond de voorstelling suggereert dat je intimiteit kan afkopen en aanbieden, zoals een haarknipbeurt of een seksuele dienst. Dat men je achteraf meteen vraagt: ‘En, hoe vond je het?’ Alsof je bevredigd zou moeten zijn in een behoefte.

In de prachtige epiloog wordt je blinddoek afgenomen en je ziet de andere deelnemers rondjes rollen, op het bed liggen, naar het liedje van de tapdancers luisteren. Je rolstoel rijdt achteruit, steeds verder weg van de laatste scène, die waar je je glimlach achterlaat, terwijl een reusachtig doek omheen het scènebeeld zichtbaar wordt en je letterlijk weer uit het verhaal glijdt, de echte wereld in.

The Smile off your Face heeft niets te maken met intimiteit, maar alles met verbeeldingskracht. De acteurs zitten op je huid, maar nodigen je uit om daaruit te breken. Ze bieden geen nabijheid, maar splitsen je in twee, creëren afstand tot jezelf. Om je daarna weer netjes bijeen te binden en de constructie te tonen waarin je zelf hebt meegespeeld. Of niet. ✨